

Instytut Hodowli Zwierząt

Struktura organizacyjna jednostek wydziału i uczelni jest wypadkową zakresu wykonywanych zadań, liczebności kadry, spójności realizowanych problemów dydaktycznych i naukowych oraz polityki państwa i uczelni w zakresie nadzoru nad szkolnictwem wyższym. W okresie powojennym braku kadry, szczególnie profesorów, powodowały, że tworzone duże jednostki, np. na Wydziale Zootechnicznym utworzono początkowo Katedrę Szczegółowych Hodowli Zwierząt i Żywnienia na czele z prof. Tadeuszem Konopińskim. Wraz z awansem naukowym pracowników wyodrębniano kolejne zakłady, a następnie katedry. Była to często forma dodatkowego awansu finansowego pracowników. W 1970 roku decyzją ministra w uczelniach wprowadzono arbitralnie instytuty, by przy kolejnej zmianie trendu politycznego (w 1982 r.) zlikwidować je, mimo że część pracowników uznała te struktury za właściwe i przyszłościowe. Kolejne strukturalne zmiany organizacyjne w uczelni nastąpiły po uzyskaniu w 1990 r. pełnej autonomii. Kierownictwo uczelni, biorąc za przykład struktury w renomowanych uniwersytetach oraz ogólnospołeczne trendy integracji, uznało, że 2-, 5-osobowe samodzielne katedry są zbyt małe, by gwarantować ich właściwy rozwój. Dlatego Senat ustanowił w 2001 r. nowe kryteria tworzenia jednostek uczelni i od 1 stycznia 2002 r. powołał Instytut Hodowli Zwierząt. Dyrektorem Instytutu został mianowany prof. Tadeusz Szulc, a zastępcą dyrektora prof. Bożena Patkowska-Sokoła. W czasie, gdy prof. Tadeusz Szulc pełnił obowiązki wiceministra w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu, obowiązki dyrektora pełniła prof. Bożena Patkowska-Sokoła. Na wniosek dyrektora utworzono zakłady, którymi w ostatnim dziesięcioleciu kierowali:

- Zakład Hodowli Bydła i Produkcji Mleka – prof. Aleksander Dobicki, prof. Ryszard Ziemiński, prof. Tadeusz Szulc;
- Zakład Hodowli Koni i Jeździectwa – prof. Henryk Geringer de Oedenberg, dr hab. Ewa Jodkowska;
- Zakład Hodowli Owiec i Zwierząt Futerkowych – prof. Janusz Kuźniewicz, prof. Bożena Patkowska-Sokoła;
- Zakład Hodowli Trzody Chlewniej – prof. Stanisław Jasek;
- Zakład Hodowli Drobiu – prof. Bronisława Chełmońska, prof. Ewa Łukaszewicz.

Obecnie w Instytucie pracuje 37 osób, w tym 24 nauczycieli akademickich, co stanowi 50% kadry zootechnicznej Wydziału.

Głównym założeniem kierownictwa Instytutu było stworzenie bazy dydaktycznej, laboratoryjnej i doświadczalnej w uczelni oraz w zakładach doświadczalnych, intensyfikacja i unowocześnienie badań naukowych oraz integracja naukowych zespołów badawczych. Główne dokonania tego okresu obejmują nowe rozwiązania w zakresie bazy lokalowej, działalności dydaktycznej i naukowo-badawczej.

Już od początku działalności Instytutu jednostki: Zakład Hodowli Drobiu, Zakład Hodowli Bydła i Produkcji Mleka, Zakład Hodowli Koni i Jeździectwa, a następnie Zakład Hodowli Owiec i Zwierząt Futerkowych przeniosły się do nowych pomieszczeń, co znacząco poprawiło ich warunki pracy. Każda jednostka ma do dyspozycji własną salę ćwiczeniową i bibliotekę oraz pomieszczenia laboratoryjne. Utworzono i w pełni wyposażono w nowoczesną aparaturę (za ponad 2 mln zł) laboratoria specjalistyczne: Laboratorium Oceny i Analiz Mleka, Laboratorium Mikrobiologii i Genetyki Molekularnej, Laboratorium Chromatografii i Badania Mięsa, Laboratorium Kriokonserwacji Nasienia Ptaków, Laboratorium Oceny Skór i Okrywy Włosowej. W tym czasie, głównie w zakładach doświadczalnych, oddano do użytku lub zmodernizowano: nowoczesną fermę krów mlecznych na 112 stanowisk dla krów dojnych w Swojcu wraz z jałownikami; obórę dydaktyczną wraz z zapleczem dla studentów na 20 stanowisk dla krów; wiwarium dydaktyczno-naukowe o powierzchni ponad 1000 m² w Swojcu; obiekt naukowo-dydaktyczny wraz z salą audytorijną i częścią socjalną dla studentów (16 dwuosobowych pokoi) w Swojcu; wiwarium dla małych przeżuwaczy na 50 matek w Swojcu; w pełni zmodernizowano wiwarium dla drobiu i utworzono pomieszczenie dla zwierząt futerkowych przy

ul. Kożuchowskiej we Wrocławiu; w Górskiej Stacji Doświadczalnej w Radomierzu zmodernizowano 2 obory, budynek administracyjny z miejscami noclegowymi dla studentów, wybudowano wiatę na maszyny oraz powiększono stado podstawowe krów rasy charolaise do 120 matek.

Pracownicy Instytutu prowadzą zajęcia dydaktyczne na wszystkich wydziałach Uczelni. Z ich inicjatywy opracowano program i powołano nowy kierunek studiów – bezpieczeństwo żywności. Aktywnie też uczestniczyli w tworzeniu programu i powołaniu kierunku bioinformatyka. Pracownicy Instytutu zgłosili kilkanaście elektywów, które są chętnie wybierane przez studentów. Większość zajęć dydaktycznych na kierunku zootechnika odbywa się w laboratoriach Instytutu i w zakładach doświadczalnych. Studenci mają możliwość uzyskiwania certyfikatów kompetencji w zakresie: badania skór i okrywy włosowej, a także analityki mleka. Wszystkie sale ćwiczeniowe Instytutu mają sprzęt multimedialny i bogate wyposażenie dydaktyczne.

W ostatnim czasie pracownicy Instytutu samodzielnie lub w zespołach wydali szereg wydawnictw zwartych, w tym: „Hodowla i użytkowanie bydła”, „Chów i hodowla zwierząt”, „Hodowla bydła i produkcja mleka”, „Hodowla bydła, standardy unijne i krajowe”, „Planowanie i organizacja hodowli zwierząt gospodarskich”, „Cele i instrumenty marketingu w agroturystyce”, „Hodowla zwierząt futerkowych”, „Chów i hodowla nutrii”, „Psy w służbie człowieka”, „Dzikie psy”, „Mleko, biologia, chemia, analizy”, a także „Jakość kształcenia w szkołach wyższych”.

Zakład Hodowli Koni i Jeździectwa od wielu lat organizuje studia podyplomowe w zakresie: hodowla koni i jeździectwo oraz naukowe podstawy treningu koni, które łącznie ukończyło blisko 500 osób. Prof. Andrzej Filistowicz był organizatorem studiów podyplomowych: planowanie i organizacja pracy hodowlanej, które ukończyło 120 osób.

W okresie działalności Instytutu 35 osób uzyskało stopień doktora, 8 – stopień doktora habilitowanego i 2 osoby tytuł profesora. Aktualnie na trzecim stopniu kształcenia – studiach doktoranckich w Instytucie kształci się 18 osób.

Badania naukowe dotyczą poszczególnych gatunków zwierząt, w tym chowu i doskonalenia, reprodukcji, doskonalenia jakości produkcji oraz możliwości modyfikowania składu i jakości produktów zwierzęcych: mleka, mięsa i jaj. Coraz więcej badań wykonywanych jest wspólnie przez doktorantów i pracowników różnych jednostek Instytutu, Wydziału i Uczelni, co stwarza warunki do bardziej kompleksowych badań i wspólnego wykorzystywania laboratoriów.

Badania w zakresie hodowli koni obejmują szacowanie wartości hodowlanej i użytkowej koni sportowych, fizjologiczne aspekty wytrenowania koni sportowych i wykorzystania ich w rekreacji oraz termowizji do szacowania parametrów zdrowia i użyteczności koni.

Badania w zakresie hodowli małych przeżuwaczy zostały zmodyfikowane w związku z regresem hodowli owiec w Polsce. Pracownicy zajęli się w szerszym zakresie możliwościami doskonalenia produktów pozyskiwanych od owiec i doskonaleniem hodowli zwierząt futerkowych. Szczególne osiągnięcia odnotował zespół pod kierunkiem prof. Bożeny Patkowskiej-Sokoła, który w licznych badaniach udowodnił możliwość zwiększania udziału wielowęglowych nienasyconych kwasów tłuszczowych, w tym skoniugowanego kwasu linolowego (CLA), w mięsie i mleku owiec żywionych paszami z różnymi dodatkami z udziałem tłuszczów oraz wykorzystanie tak wzbogaconych preparatów w prewencji chorób nowotworowych. Są to badania, które znalazły znaczący oddźwięk w literaturze światowej, uzyskały 2 patenty i wyróżnione zostały medalami na wystawach z zakresu innowacji i wdrożeń w Brukseli, Malezji, Szwajcarii i w Polsce. Zostały też wyróżnione nagrodą SITR we Wrocławiu. Obecnie zespół prowadzi badania nad wpływem podawania olejów rybich na zmiany udziału nienasyconych kwasów tłuszczowych CLA w mleku i produktach mlecznych różnych ras krów.

Badania Zakładu Hodowli Drobiu dotyczą w szczególności problemu rozrodu ptaków, w tym technik pobierania i oceny nasienia różnych gatunków ptaków, ich właściwości zapładniających oraz kriokonserwacji. W ostatnim czasie zespół prowadzi badania nad zdolnością reprodukcyjną ptaków wolno żyjących i możliwością

konserwacji nasienia samców różnych gatunków (kur, indyków, gęsi, kaczek, strusi, przepiórek, bażantów, perlic, gołębi, głuszców i cietrzewi), również w zakresie gromadzenia rezerw genetycznych niektórych ras i gatunków.

Pracownicy Zakładu Hodowli Bydła i Produkcji Mleka prowadzą badania dotyczące: produkcji żywca wołowego na trwałych użytkach zielonych w rejonie Sudetów i Ujścia Warty, możliwości sterowania składem i jakością mleka krów poprzez żywienie, wykorzystania suszonego wywaru zbożowego w żywieniu różnych gatunków zwierząt gospodarskich, zastosowania alternatywnych preparatów siarowych w żywieniu osesków, szacowania uміęśnienia i otluszczenia bydła opasowego przy użyciu ultrasonografii i badań genetyki molekularnej, okołoporodowego żywienia krów mlecznych, molekularnego uwarunkowania procesu rozwoju komórek jajowych jałówek, wpływu genotypu białek mleka krów na wykorzystanie białek niektórych pasz do produkcji frakcji białek mleka oraz uwarunkowań schorzeń gruczołu mlekowego.

Zakład Hodowli Trzody Chlewnej prowadzi badania w zakresie doskonalenia technologii utrzymania loch, prosiąt i tuczników, doskonalenia cech tucznych i rzeźnych w wyniku genetycznego doskonalenia i żywienia, efektywności działania grup producenckich hodowców trzody chlewnej, poprawy użyteczności rozplodowej loch, wykorzystania systemu liniowego w ocenie pokroju loch i knurów oraz inne.

Wyposażenie laboratoriów i zwiększona aktywność naukowa pracowników przekłada się na znaczne zwiększenie liczby publikacji, głównie w renomowanych czasopismach. Łączna liczba publikacji i doniesień naukowych wynosi ponad 1200, w tym ponad 87 różnych dzieł zwartych i ponad 400 oryginalnych prac twórczych, w tym ponad 100 opublikowanych w czasopismach wyróżnionych w JCR oraz szereg artykułów popularnych, doniesień naukowych, broszur i instrukcji. Pracownicy uzyskali 2 patenty i zarejestrowali 7 zgłoszeń patentowych, a także realizowali lub uczestniczyli w projektach badawczych MNiSW: 18 projektach autorskich, 12 projektach promotorskich, 3 projektach rozwojowych i 8 projektach Unii Europejskiej. Poszczególne zespoły były organizatorami lub współorganizatorami 13 konferencji naukowych krajowych i międzynarodowych, dotyczących doskonalenia hodowli i produkcji zwierzęcej.

Współpraca z zagranicą obejmuje umowy dwustronne oraz wspólne rozwiązywanie problemów naukowych przez poszczególne zespoły badawcze lub pracowników z zespołami naukowców z Uniwersytetu Mendla w Brnie, Słowackiego Uniwersytetu Rolniczego w Nitrze, Uniwersytetu Południowoczeskiego w Czeskich Budziejowicach, Uniwersytetu w Rostoku, Uniwersytetu w Tuluzie i Uniwersytetu w Dublinie.

Trudno wymienić wszystkie instytucje i jednostki, z którymi prowadzimy współpracę, gdyż łączy się ona także z wieloma przedsiębiorstwami hodowlanymi w każdej grupie zwierząt gospodarskich.

Tadeusz Szulc

ZAKŁAD HODOWLI BYDŁA I PRODUKCJI MLEKA

Historia Zakładu Hodowli Bydła i Produkcji Mleka sięga roku 1945, wówczas w Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu na Wydziale Medycyny Weterynaryjnej utworzono Katedrę Szczegółowej Hodowli i Nauki o Żywieniu Zwierząt. W 1952 roku, już w Wyższej Szkole Rolniczej, na nowo powołanym Wydziale Zootechnicznym, powstał Zakład Hodowli Bydła i Koni, wchodzący w skład Katedry Szczegółowej Hodowli Zwierząt. Jej organizatorem i kierownikiem, do 1965 roku, był prof. dr hab. Tadeusz Konopiński, a następnie Jego uczeń docent dr hab. Jerzy Juszczał.

W latach 1970-1982 jednostka ta funkcjonowała jako Zakład Hodowli Bydła, Koni i Owiec w ramach Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej. W 1982 r. Instytut rozwiązano i powstała samodzielna Katedra Hodowli Bydła i Produkcji Mleka, której kierownikiem do 1994 r. był prof. dr hab. dr h.c. Jerzy Juszczał, następnie prof. dr hab. Ryszard Ziemiński (w latach 1994-2000). Jeszcze w pierwszych latach nowego wieku Zakład Hodowli Bydła i Produkcji Mleka w strukturze organizacyjnej Wydziału wyodrębniony był jako Katedra, którą kierował prof. dr hab. Aleksander Dobicki (w latach 2000-2002).

W roku 2003 powstał Instytut Hodowli Zwierząt z pięcioma zakładami hodowli szczegółowej. Początkowo obowiązki kierownika Zakładu pełnił prof. dr hab. Aleksander Dobicki, następnie prof. dr hab. Ryszard Ziemiński (2004-2005). W roku 2005 kierownikiem został prof. dr hab. Tadeusz Szulc, który pełni tę funkcję do chwili obecnej. W ostatniej dekadzie potencjał kadry samodzielnej Zakładu uległ istotnemu ograniczeniu. W roku 2003 na emeryturę odszedł prof. dr hab. Aleksander Dobicki, dwa lata później prof. dr hab. Ryszard Ziemiński, a w 2008 roku prof. dr hab. Andrzej Hibner. Jednocześnie w zakresie rozwoju kadry naukowej pracowników Zakładu należy odnotować uzyskanie stopnia doktora habilitowanego przez dr. Mariannę Kuczaję w 2003 roku i dr. Andrzeja Zachwieję w roku 2005, którzy w latach 2007 i 2008 zostali zatrudnieni na stanowisku profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Przyrodniczego. W roku 2007 na etat adiunkta przyjęto dr. Annę Zielak-Steciwo, a od 2009 roku pracownikiem Zakładu jest prof. dr hab. Andrzej Filistowicz. Na początku bieżącego roku stopień doktora habilitowanego uzyskał dr inż. Maciej Adamski. Aktualnie w Zakładzie Hodowli Bydła i Produkcji Mleka zatrudnionych jest 6 pracowników naukowo-dydaktycznych, jeden dydaktyczny oraz 5 pracowników technicznych. Studia doktoranckie realizuje aktualnie 9 doktorantów, a w okresie ostatnich dziesięciu lat wypromowano czterech doktorów, którzy wykonywali swoje rozprawy doktorskie pod kierunkiem pracowników Zakładu.

W ostatniej dekadzie główne kierunki badawcze realizowane w Zakładzie mieściły się w obszarze badań Instytutu Hodowli Zwierząt i dotyczyły: genetycznych i środowiskowych uwarunkowań poziomu immunoglobulin siary krów i ciałąt utrzymywanych w różnych warunkach; genetycznych i środowiskowych uwarunkowań cech mleczności krów; użyteczności mlecznej krów, głównie składu chemicznego mleka z uwzględnieniem polimorfizmu białek; zmienności składu chemicznego i parametrów technologicznych mleka; poziomu cech produkcyjnych i reprodukcyjnych w stadach bydła różnych ras; oceny wartości użytkowej i hodowlanej krów i buhajów; efektywności opasu młodego bydła rzeźnego; zastosowania różnych dodatków paszowych w żywieniu cieląt i krów wysokomlecznych; oceny kondycji krów mlecznych; zachowania bydła mlecznego i mięsnego z uwzględnieniem hierarchii stada i warunków utrzymania; zachowania i efektywności produkcji w stadach bydła mięsnego wypasane go na terenach zalewowych parku narodowego, z uwzględnieniem dobrostanu zwierząt; oceny zdolności opasowej i wartości rzeźnej oraz efektywności opasu młodego bydła rzeźnego; wykorzystania alternatywnych preparatów siarowych w profilaktyce odchowu cieląt oraz potomstwa innych gatunków zwierząt użytkowych; genetycznych mechanizmów regulacji płodności bydła oraz zasobów genowych bydła i zwierząt wolno żyjących (rasy zachowawcze). Większość badań prowadzono w ramach projektów badawczych własnych, promotorskich i rozwojowych, finansowanych przez Komitet Badań Naukowych oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Cały dorobek naukowy pracowników Zakładu w ostatniej dekadzie obejmuje ponad 400 pozycji, w tym ponad 150 oryginalnych prac twórczych i naukowych, 18 podręczników, monografii i skryptów, ponad 300 referatów i doniesień na konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych oraz artykułów popularnych.

Realizowany zakres badań w obszarze działalności naukowo-badawczej zespołu Zakładu pozwala na właściwe przygotowanie i wykonywanie obowiązków dydaktycznych. Działalność dydaktyczna realizowana jest przez pracowników Zakładu Hodowli Bydła i Produkcji Mleka na wszystkich wydziałach Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, w ramach przedmiotów obowiązkowych i fakultatywnych, zajęć audytoryjnych, laboratoryjnych i terenowych, obejmuje między innymi: chów i hodowlę bydła, planowanie i organizację pracy hodowlanej, ocenę surowców pochodzenia zwierzęcego, obrót i technologię produktów pochodzenia zwierzęcego, podstawy produkcji zwierzęcej, produkcję mleka w gospodarstwach specjalistycznych, organizację produkcji zwierzęcej w UE, zasady pracy selekcyjnej bydła, biologię przeżuwaczy. Pod opieką pracowników Zakładu wykonanych zostało w ostatnim dziesięcioleciu prawie 100 prac magisterskich i inżynierskich. W całym

okresie istnienia Zakładu w bieżącą jego działalność naukowo-badawczą włączali się studenci pracujący w ramach Studenckiego Koła Naukowego Hodowców Bydła.

Pracownicy Zakładu, prócz wypełniania obowiązków w zakresie naukowo-badawczym i dydaktycznym, zaangażowani byli i są w działalność organizacyjną na szczeblu Wydziału i Uczelni oraz poza nią. Prof. dr hab. Tadeusz Szulc w okresie zatrudnienia pełnił funkcje prodziekana, dziekana wydziału, a następnie prorektora i rektora Uczelni. W latach 2003-2005 był sekretarzem stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej. Od 2008 roku obowiązki Dziekana pełni prof. dr hab. Andrzej Filistowicz. Obaj są członkami Senatu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, zasiadają w Radzie Naukowej Instytutu Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu. Prof. dr hab. Tadeusz Szulc jest członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych, a przez poprzednią kadencję pełnił funkcję jej wiceprzewodniczącego, jest wiceprzewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Zootechniki PIP w Balicach. Pracownicy Zakładu zasiadają w kolegiach naukowych i redakcyjnych kilku periodyków polskich i zagranicznych. Wszystkie działania pracowników Zakładu znajdowały uznanie nie tylko władz Uczelni, czego potwierdzeniem są otrzymane nagrody, odznaczenia i wyróżnienia, zarówno w Uczelni, jak i poza nią. Szczególne osiągnięcia i zasługi prof. dr hab. Tadeusza Szulca zostały docenione przez senaty trzech uczelni, które nadały Mu tytuł doktora *honoris causa*.

Od wielu lat pracownicy Zakładu prowadzą ożywioną współpracę z ośrodkami zagranicznymi, m.in. z uniwersytetami w Rostocku, Giessen, Brnie, Czechach Budziejowicach, Nitrze i Kaposvár. Wyniki badań były prezentowane w formie doniesień i referatów na wielu międzynarodowych konferencjach krajowych i zagranicznych oraz corocznych zjazdach Europejskiej Federacji Zootechnicznej. Dwukrotnie, w roku 2003 i 2005 zorganizowano ogólnopolską konferencję doktorantów. Kadra naukowo-dydaktyczna prowadzi aktywną działalność w zakresie współpracy z gospodarką w formie wykładów, szkoleń, ekspertyz itp. Pracownicy uczestniczyli w cyklach szkoleń dla hodowców i producentów bydła, zarówno mlecznego jak i mięsnego, w ramach programu SAPARD. W ramach współpracy naukowo-wdrożeniowej zawartych zostało kilka umów z podmiotami specjalizującymi się w chowie i hodowli bydła. Nie bez znaczenia dla możliwości i zakresu prowadzonych badań, prócz pozyskiwania środków pozastatutowych, jest nowoczesnie wyposażone Laboratorium Oceny i Analiz Mleka, w którym możliwe jest wykonywanie kompleksowych analiz mleka i siary w zakresie cech fizykochemicznych i jakości. W ostatnich dwóch latach, dzięki kolejnym inwestycjom aparaturowym, realizowane mogą być badania genetyczne. Z wykorzystaniem nowego ultrasonografu prowadzone są także badania w zakresie przyżyciowej wartości rzeźnej bydła. Laboratorium Oceny i Analiz Mleka świadczy również usługi dla podmiotów zewnętrznych w zakresie badań jakości i składu chemicznego mleka.

Zakład nadzoruje w zakresie hodowlanym i merytorycznym terenową stację badawczo-dydaktyczną w Radomierzu k. Jeleniej Góry (hodowla bydła mięsnego rasy charolaise) oraz fermę bydła mlecznego w RZD Swojec (stado liczące ok. 100 krów rasy polskiej holsztyńsko-fryzyskiej o średniej wydajności ok. 7700 kg mleka). W obiektach tych pracownicy Zakładu sprawują nadzór naukowy, realizują badania naukowe oraz prowadzą terenowe zajęcia dydaktyczne.

Andrzej Zachwieja, Marian Kuczaj

ZAKŁAD HODOWLI KONI I JEŹDZIECTWA

Zakład Hodowli Koni i Jeździectwa historycznie powstał na bazie działającego od roku 1945 zespołu dydaktyczno-naukowego hodowli koni, początkowo w ramach Katedry Szczegółowej Hodowli i Nauki o Żywieniu Zwierząt (1945-1951), później Zakładu Hodowli Bydła i Koni wchodzącego w skład Katedry Szczegółowej Hodowli Zwierząt (1951-1970), a następnie Zakładu Hodowli Bydła, Koni i Owiec Instytutu Hodowli i Produkcji Zwierzęcej (1970-1982). Od roku 1982 był to samodzielny Zakład Hodowli Koni przekształcony w 1995 r. w Katedrę Hodowli Koni. Organizatorem nauczania dyscy-

pliny hodowli koni był dr Stanisław Łukomski, pracujący pod kierownictwem profesora Tadeusza Konopińskiego (1945-1950), następnie dr Stanisław Detkens (1950-1961), później mgr Jan Wojciechowski (1962-1966), mgr Stanisław Łukomski (1967), mgr Krzysztof Gwara (1967-1969) i prof. dr hab. Zygmunt Sobczak (1970-1990). W latach 1990-1995 p.o. kierownika Zakładu był prof. dr hab. Bolesław Nowicki. W roku 1995 utworzono Katedrę Hodowli Koni i na kierownika powołano prof. dr hab. Henryka Geringera de Oedenberg. Od roku 2007 kierownikiem Zakładu jest dr hab. Ewa Jodkowska.

Działalność naukowa Zakładu koncentruje się na badaniach wartości użytkowej i hodowlanej koni sportowych różnych dyscyplin, analizie użytkowania rozplodowego ogierów i klaczy różnych ras, badaniach nad wykorzystaniem termowizji do określenia stanów fizjologicznych koni sportowych i wyścigowych. Prowadzone są też badania behawioralne koni poddanych wyścigowym próbom użytkowym, badania nad wskaźnikami fizjologicznymi koni sportowych, a także analiza linii hodowlanych koni rasy śląskiej w ostatnim 60-leciu i badania hodowli zachowawczej różnych ras koni w Polsce.

Oprócz podstawowych obowiązków dydaktycznych na studiach stacjonarnych i zaocznych, pracownicy Zakładu Hodowli Koni i Jeździectwa utworzyli specjalność: hodowla i użytkowanie koni, w ramach której wprowadzono nowe przedmioty obligatoryjne: etologia i dobrostan, hipoterapia, organizacja hodowli koni i programy hodowlane, sportowe i wyścigowe użytkowanie koni, turystyka i rekreacja konna. Poza tym studenci mogą wybierać następujące przedmioty fakultatywne: alternatywne użytkowanie koni, dietetyka koni sportowych, etologia, jeździectwo, podstawy hipoterapii.

Od roku 1995 corocznie odbywają się dwusemestralne studia podyplomowe: hodowla koni i jeździectwa oraz naukowe podstawy treningu koni. Zajęcia w ramach tych studiów odbywają się w różnych ośrodkach hodowlanych i jeździeckich oraz podczas ważnych imprez hipicznych w kraju i za granicą. Wykładowcami są pracownicy wyższych uczelni oraz specjaliści spoza uczelni. W ramach studiów prowadzone są kursy instruktorskie na stopień instruktora rekreacji konnej i jeździectwa oraz sędziów Polskiego Związku Jeździeckiego. Pracownicy Zakładu, dzięki uprawnieniom Polskiego Związku Jeździeckiego i Międzynarodowej Federacji Jeździeckiej, prowadzą specjalistyczne kursy dla studentów uczelni rolniczych w Polsce oraz Okręgowych Związków Hodowców Koni i Polskiego Związku Jeździeckiego. W Zakładzie działa Studenckie Koło Naukowe Hodowców Koni. Pracownicy Zakładu współorganizują i prowadzą zajęcia w ramach międzynarodowych programów Erasmus-Sokrates w ramach zadania Equine Management in Europe w Tuluzie, Angers i Brnie.

W Zakładzie są zatrudnieni: prof. dr hab. Henryk Geringer de Oedenberg, dr hab. Ewa Jodkowska, dr Maciej Dobrowolski, dr Ewa Walkowicz oraz pracownik techniczny.

Ewa Jodkowska

ZAKŁAD HODOWLI OWIEC I ZWIERZĄT FUTERKOWYCH

Hodowla owiec na Dolnym Śląsku ma wieloletnią tradycję i w minionych wiekach była podstawą utrzymania dziesiątków tysięcy rodzin chłopskich, szczególnie na terenie Przedgórze Sudeckiego. Dzięki niej w całym paśmie Podsudecia rozwinął się przemysł włókienniczy i dziewiarski, którego wyroby były eksportowane nawet do Ameryki, Chin i Japonii. W XVIII i XIX wieku z hodowlą owiec wiązał się prestiż. W czasach nam bliższych powstała bogata literatura owczarska związana z przedwojenną działalnością Instytutów Rolniczych Uniwersytetu we Wrocławiu, a w działaniach praktycznych dał się zaznaczyć wyraźny postęp hodowlany. Przedwojenne osiągnięcia naukowe w tej dziedzinie nie miały jednak bezpośredniego przełożenia na stan nauki w powojennym Wrocławiu, z powodu braku ciągłości powodowanego II wojną światową i w jej efekcie całkowitą wymianą kadry naukowej. Po poprzednikach pozostały jednak budynki i całkiem niezłe wyposażone laboratoria, a także liczne pomoce dydaktyczne. Niektóre z nich jeszcze dzisiaj służą studentom, jak choćby gipsowe miniatury bydła, koni, świń i owiec – czempionów krajowych wystaw hodowlanych.

Nic więc dziwnego, że w utworzonej w roku 1945 Katedrze Szczegółowej Hodowli i Żywienia Zwierząt na Wydziale Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, której kierownictwo objął prof. Tadeusz Konopiński, mógł powstać Zakład Hodowli Owiec. Takie rozwiązanie chwilowo musiało wystarczać, gdyż wśród ówczesnej kadry naukowej Wydziału brak było specjalistów z zakresu owczarstwa, którzy mogliby samodzielnie poprowadzić Zakład, a może i Katedrę Hodowli Owiec. Wydaje się nawet, że wśród tworzącej trzon naukowy Wydziału przedwojennej kadry pracowników, wywodzących się z lwowskiej Akademii Medycyny Weterynaryjnej i położonej nieopodal Lwowa Akademii Rolniczej w Dublanach, zainteresowanie owcami ustępowało znacznie zainteresowaniu bydłem, końmi czy trzodą chlewną. Wniosek taki można wysnuć choćby na podstawie tradycji kulinarnych – mięso baranie nie było popularne wśród wrocławskich emigrantów „zza Buga”.

Zakład Hodowli Owiec usamodzielniał się w październiku 1951 roku, tj. z chwilą powstania Wyższej Szkoły Rolniczej, a jego pierwszym kierownikiem został doktor, wkrótce docent i profesor Marian Juny, uczeń profesora Konopińskiego – człowiek o wybitnej osobowości, pełen inwencji i zmysłu praktycznego, które to cechy pozwoliły rozwinąć w Zakładzie szeroki zakres badań naukowych. Nie wolno jednak zapominać, że był to nadal okres powojenny, dość „siernięzny”, ale i pełen czekających na rozwiązanie problemów naukowych. Zagadnieniem podstawowym była choćby potrzeba zagospodarowania potężnych połaci trwałych użytków zielonych w paśmie Sudetów i Podsudecia, kiedyś utrzymywanych w bardzo wysokiej kulturze rolnej, po wojnie opuszczonych i dziczejących. Dzięki staraniom obu profesorów – Tadeusza Konopińskiego i Mariana Junego, dość szybko zorganizowano Stację Doświadczalną w Bukowcu, której kierownictwo powierzono mgr. Edmundowi Czaplinskiemu. W Stacji tej realizowano tematy letnich wypasów bydła i owiec na terenie Sudetów.

Sama Stacja Doświadczalna mieściła się w niewielkim pałacu o dość skromnej architekturze klasycystycznej, na terenie wsi Bukowiec rozlokowanej wśród Wzgórz Karpnickich. Natomiast agendą Stacji była dość spora drewniana baczówka, o wdzięcznej nazwie „Brzozówka”, ulokowana na stokach Sulicy ponad Przełęczą Kowarską – już w paśmie Karkonoszy. O dokładnych lokalizacjach zarówno Stacji Doświadczalnej w Bukowcu jak i wspomnianej „Brzozówki” warto wspomnieć choćby z tego powodu, że wkrótce stał się to teren niemal zakazany z racji eksploatacji (lata 1948-1962) specyficznego pierwiastka U_{235} , a obiegową nazwą powstałych w sąsiedztwie Przełęczki Kowarskiej kopalń była tzw. Korea I, II, III itd. – oficjalnie Zakłady Przemysłowe R1. Skończyły się zatem prace doświadczalne, choć część z nich była jeszcze kontynuowana w innym paśmie Sudetów, tj. w Górach Izerskich.

Letnie wypasy bydła i owiec w Górach Izerskich były zajęciem dla ludzi naprawdę odważnych i silnych. Wszystko to za sprawą ulokowania terenu doświadczalni w opustoszałej, przygranicznej wsi na Hali Izerskiej, którą od ówczesnej Czechosłowacji, a tym samym „upragnionej” przez wielu drogi do Wiednia i dalej na zachód Europy, dzielił tylko pas kilkuset metrów górskiej łąki i płytka do kostek rzeka Izera. Wieś nie była zelektryfikowana, jedynymi zdatnymi do zamieszkania były pomieszczenia dawnej szkoły, gdzie zamiast łóżka musiały wystarczyć porządnie wyścielona sianem szafa. Dodatkowo klimat, mimo wysokości nie przekraczających na ogół 1000 m n.p.m., wyróżnia się surowością wśród wszystkich gór Polski. Zaplanowanymi doświadczeniami do czasu ich zakończenia kierował dr Jan Stefanowicz. Po prowadzonej tu wcześniej gospodarce pasterskiej i powojennych doświadczeniach hodowlanych pozostało jako pamiątka kilka nazw topograficznych: Kobyła Łąka, Kozi Potok, Jagńczy Jar, Jagńczy Potok itp. Dziś w samotnym budynku dawnej szkoły mieści się schronisko turystyczne studentów zielonogórskich, o oryginalnej nazwie Chatka Górzystów – nadal nieelektryfikowane.

Trwałą pozostałością doświadczeń prowadzonych w ówczesnym Zakładzie Hodowli Owiec jest także jeden z typów polskiej owcy pogórza, o której zaczątkach prof. Marian Juny pisał już w 1956 roku.

Ideą było wytworzenie owcy dostosowanej do specyficznych warunków Przedgórze Sudeckiego, na bazie miejscowego cakla oraz importowanego cygaja i kenta. Powstała w ten sposób owca sudecka już później była uszlachetniana różnymi rasami, m.in. owcą fryzyską, a jednym z efektów było uzyskanie owcy w typie długowłnistym, dla której w okolicach Żąbkowic Śląskich powołano Centrum Hodowlane. Przez pewien czas funkcjonowała nawet nowa nazwa rasy – owca żąbkowicka, która później została zmieniona na polska owca pogórza, powiększając tym samym liczbę odmian tej rasy. Osiągnięciem Zakładu było również opracowanie perspektywicznych programów rozwoju owczarstwa na terenie województw: wrocławskiego, opolskiego i szczecińskiego, a wspólnie z doc. Władysławem Świdzińskim z Instytutu Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa opracowanie modelu sudeckiego gospodarstwa rolnego.

Równocześnie w Zakładzie powstawały prace naukowe dotyczące hodowli zwierząt futerkowych, z których chyba najważniejszą było opracowanie bezkapieliskowej metody chowu nutrii. Metoda ta bardzo szybko została rozpowszechniona w Polsce i innych krajach.

Profesor Marian Juny kierował Zakładem Hodowli Owiec do roku 1966, tj. do chwili utworzenia Katedry Obrotu i Oceny Surowców Zwierzęcych, której kierownictwo objął. W tym czasie wyspecjalizowali się późniejsi: docent Jan Stefanowicz i profesor Janusz Kuźniowicz – następcy Profesora na stanowisku kierownika Zakładu.

W tym miejscu warto wspomnieć innych uczniów profesorów Tadeusza Konopińskiego i Mariana Junego, którzy bodaj przez pewien czas byli związani z Zakładem Hodowli Owiec. Są to: Teresa Szkielska-Smolińska i Irena Górka (w latach 1959-1966), obie jako członkinie szkoły naukowej prof. Mariana Junego przeszły do utworzonej Katedry Obrotu i Oceny Surowców Zwierzęcych, gdzie z czasem uzyskały tytuły profesorskie; Zygmunt Sobczak (w roku 1951), który później jako profesor kierował Zakładem Hodowli Koni; Jan Nowakowski (w latach 1951-1954) – później jako docent był kierownikiem Zakładu Hodowli Owadów Użytkowych; Jerzy Juszcak (w latach 1951-1953) – profesor, po prof. Tadeuszu Konopińskim kierownik Katedry Hodowli Bydła i Produkcji Mleka, były Rektor Akademii Rolniczej, *doctor honoris causa* Uniwersytetu w Rostocku.

Jak już wspomniano, następcą prof. Mariana Junego na stanowisku kierownika Zakładu Hodowli Owiec był od 1966 roku doc. Jan Stefanowicz. Jego niewątpliwą zasługą i wkładem w proces dydaktyczny było uprządkowanie ćwiczeń. Odtąd nie wystarczała tylko sama teoria, ale liczyła się również praktyczna umiejętności wykonywania różnych prac i zabiegów związanych z hodowlą i chowem owiec. Efekty były widoczne, już choćby w momencie, gdy jeden ze studentów docenta zaczął wygrywać wszystkie wojewódzkie, a następnie krajowe konkursy strzyżenia owiec. Znacznie rozwinięta została również problematyka hodowli zwierząt futerkowych, co z czasem pozwoliło przemianować Zakład Hodowli Owiec na Zakład Hodowli Owiec i Zwierząt Futerkowych. Nawiązana została bliska współpraca z praktyką hodowlaną, w tym z Państwowym Ośrodkiem Hodowli Zarodkowej, w którym docent Stefanowicz został selekcjonerem. Niestety utrata bazy doświadczalnej w Bukowcu znacznie ograniczyła ówczesne możliwości badawcze, czego może pozytywnym skutkiem było wyjednanie w ministerstwie rolnictwa możliwości utworzenia i finansowania dużego Rolniczego Zakładu Doświadczalnego w podwrocławskiej wsi Samotwór.

Sam proces uzyskania i organizacji Rolniczego Zakładu Doświadczalnego nie był najłatwiejszy, bo do objęcia obiektu pretendowało kilka instytucji rolniczych. Dlatego warto podkreślić zaangażowanie ówczesnego prorektora prof. Jerzego Presia w cały tok negocjacji, zakończonych rozwiązaniem pozytywnym dla Uczelni i Wydziału. Zakład ten specjalizował się w hodowli merynosa polskiego – utrzymywał średnio 1000 matek, a jego efekty hodowlane, dzięki troskliwej opiece docenta Stefanowicza, były zauważalne w całym województwie. Z czasem, po zmianie kierownictwa obiektu, współpraca stała się trudna, gdyż podejście do narzucanych Rolniczym Zakładom Doświadczalnym planów finansowych potrafiło zniweczyć dotychczasowy wysiłek hodowlany. Krańcowym przykładem była sprzedaż całej

wyselekcjonowanej stawki owiec hodowlanych do rzeźni, bo przecież liczył się zysk.

Opisywane zdarzenie nie wystawia najlepszego świadectwa ówczesnej Dyrekcji Rolniczych Zakładów Doświadczalnych, ale jest też sygnałem końca funkcjonowania bazy doświadczalnej w Zakładzie Hodowli Owiec. Faktycznie w jakiś czas później Uczelnia pozbyła się opisywanego Rolniczego Zakładu Doświadczalnego i kilku innych. Niestety czasowo wiąże się to również z narastającym w Polsce regresem w hodowli owiec, powodowanym potężnym kryzysem ekonomicznym lat 80. XX w. Odtąd Zakład pozostaje bez własnej bazy doświadczalnej, a jakiegokolwiek działania badawcze są możliwe jedynie dzięki poprawnym stosunkom z tzw. praktyką hodowlaną. Zmienia się również struktura organizacyjna Wydziału – powstają instytuty. Równocześnie dochodzi do zmiany lokalizacji Zakładu, który w całości przenosi się do nieodległej od centrum dzielnicy Biskupin.

Podporządkowanie na Wydziale większości zakładów szczegółowej hodowli zwierząt dużemu instytutowi, w tym wypadku Instytutowi Hodowli Zwierząt, miało na celu zintegrowanie środowiska naukowego i jego współpracę przy rozwiązywaniu większych problemów badawczych. Drugim powodem było wyrównanie widocznych dysproporcji w obciążeniach dydaktycznych. Czy to się udało? Chyba nie, bo po kilku latach powrócono do pierwotnej struktury samodzielnych katedr i zakładów. Nasz Zakład został wówczas połączony z Zakładem Hodowli Koni, tworząc jedną Katedrę.

W roku 1990 kierownikiem Zakładu zostaje mianowany prof. Janusz Kuźniewicz. Po nim, od 2000 roku, ster rządów w Zakładzie obejmuje prof. Bożena Patkowska-Sokoła. Jednocześnie na Wydziale odżywiają instytuty, przez co Zakład staje się ponownie częścią Instytutu Hodowli Zwierząt. Czy to się sprawdzi tym razem? Poczekajmy do kolejnej reorganizacji. Trzeba natomiast wyraźnie podkreślić, że w gospodarce jest to okres niekończącego się regresu w hodowli owiec, a stąd dalszego ograniczenia naturalnego „poligonu” badawczego. Tym bardziej cieszy fala sukcesów naukowych, związanych szczególnie z badaniami zespołu pod kierunkiem prof. Bożeny Patkowskiej-Sokoła, dotyczących właściwości mleka owczego, dostrzegana w kraju i na świecie. Ich wyrazem są m.in. medale za badania naukowe uzyskane w Szwajcarii i Japonii.

Omawiany okres jest też ważny z uwagi na kolejną zmianę lokalizacji, tym razem chyba docelową. Trzeba też podkreślić nadal utrzymującą się dobrą współpracę z praktyką hodowlaną, w tym z Regionalnym Związkiem Hodowców Owiec i Kóz w Opolu, a także szersze wyjście zespołów badawczych „na świat”. Pracownicy nauki Zakładu są organizatorami licznych konferencji naukowych i sami uczestniczą w konferencjach organizowanych przez inne ośrodki naukowe, są sędziami na regionalnych wystawach hodowlanych, współpracują z hodowcami owiec oraz zwierząt futerkowych, organizacją NOT w zakresie rzeczoznawstwa skór futerkowych itp.

Równoległe z pracami badawczymi w Zakładzie Hodowli Owiec i Zwierząt Futerkowych prowadzona jest działalność dydaktyczna, która obejmuje przede wszystkim wykłady i ćwiczenia z przedmiotów związanych z hodowlą małych przeżuwaczy, hodowlą zwierząt futerkowych i oceną skór – na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. Dodatkowo, z uwagi na kwalifikacje merytoryczne poszczególnych pracowników, realizowane są zajęcia dydaktyczne z technologii informacyjnych. Pod opieką pracowników dydaktycznych powstają liczne prace inżynierskie i magisterskie, a także rozprawy doktorskie związane z tokiem III stopnia studiów zootechnicznych.

Zaplecze laboratoryjne Zakładu stanowi dobrze wyposażone Laboratorium Oceny Skór i Okrywy Włosowej, służące do przeprowadzania badań na różnych gatunkach zwierząt oraz do ćwiczeń ze studentami. Zakład pokłada też duże nadzieje w niewielkiej, nowo budowanej owczarni na terenie Rolniczego Zakładu Doświadczalnego na Swojcu – peryferyjnej dzielnicy Wrocławia.

W Zakładzie Hodowli Owiec i Zwierząt Futerkowych realizowana jest bardzo szeroka tematyka badawcza, wynikająca z indywidualnych zainteresowań pracowników naukowych. W szczególności są to następujące zagadnienia: stymulacja produkcji owczarskiej (opracowanie metod poprawy jakości mięsa jagnięcego i mleka owczego);

badania nad modyfikacją składu kwasów tłuszczowych tłuszczu mleka, sera i mięsa owczego; badania nad możliwością wykorzystania tłuszczu mleka owczego w prewencji chorób nowotworowych; doskonalenie cech rozrodczych owiec; ekonomiczne aspekty produkcji owiec i zwierząt futerkowych; optymalizacja programów hodowlanych dla lisów polarnych i owiec w warunkach ferm krajowych; ocena wartości hodowlanej owiec; systemy komputerowe dla realizacji prac hodowlanych na fermach owiec; ocena technologiczna skór zwierząt futerkowych pod kątem zapotrzebowania przemysłu futrzarskiego; ocena okrywy włosowej ssaków pod kątem histologicznym i chemicznym; zastosowanie biotechnologicznych metod w rozrodzie zwierząt futerkowych; badania nad behawiorem małych przeżuwaczy, zwierząt futerkowych oraz psowatych.

Aktualnie zespół Zakładu Hodowli Owiec i Zwierząt Futerkowych stanowią: prof. dr hab. Bożena Patkowska-Sokoła (kierownik Zakładu, zastępca dyrektora Instytutu Hodowli Zwierząt), prof. dr hab. Piotr Nowakowski, dr hab. Krystyn Chudoba, dr Andrzej Cwiłka, dr Robert Bodkowski, dr Marzena Janczak, dr Jolanta Jabłońska, mgr Grzegorz Kuźniewicz.

Krystyn Chudoba

ZAKŁAD HODOWLI TRZODY CHLEWNEJ

W 1982 r. powołana została samodzielna Katedra Hodowli Trzody Chlewnej na bazie istniejącego formalnie od 1952 r., a faktycznie od 1945 r., Zakładu Hodowli Trzody Chlewnej, funkcjonującego do 1970 r. w ramach Katedry Szczegółowej Hodowli i Nauki o Żywieniu Zwierząt Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu i Politechniki, później Katedry Szczegółowej Hodowli Zwierząt Wydziału Zootechnicznego WSR, a od 1970 do 1982 r. w ramach Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej. Zakład organizował dr Jerzy Kotliński, w następnych latach doktor habilitowany, docent i profesor, uczeń profesora Tadeusza Konopińskiego, wieloletni kierownik Zakładu i Katedry oraz dyrektor Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej. Po przejściu prof. Kotlińskiego na emeryturę w 1990 r. kierownictwo Katedry objął jego uczeń, prof. dr hab. Wiesław Poznański, a po nim w 1997 r. prof. dr hab. Stanisław Jasek.

Działalność naukowa i dydaktyczna Zakładu i Katedry ukierunkowana była na zagadnienia chowu i hodowli świń, ze szczególnym uwzględnieniem ich fermowego utrzymania, wychowu prosiąt, stosowania różnych preparatów i mieszanek mineralnych w wychowie prosiąt, metod poprawy płodności i plenności macior, krzyżowania towarowego, a w ostatnich latach wykorzystania genetyki molekularnej w hodowli świń.

Aktualnie w Zakładzie zatrudnionych jest 4 nauczycieli akademickich: prof. dr hab. Stanisław Jasek, dr hab. Paweł Gajewczyk, dr hab. Damian Knecht i dr Jerzy Akińcza. W pracach Zakładu uczestniczy także prof. dr hab. Wiesław Poznański, emerytowany profesor zwyczajny.

Zakład Hodowli Trzody Chlewnej specjalizuje się w następujących grupach zagadnień: genetyczne doskonalenie trzody chlewnej, krzyżowanie towarowe świń, optymalizacja czynników środowiskowych w odchowie prosiąt ssących i odsadzonych, optymalizacja produkcji żywca wieprzowego w fermach wielkostadnych i gospodarstwach specjalistycznych, określenie czynników decydujących o jakości żywca wieprzowego, ekonomiczne aspekty chowu i hodowli świń.

Szczególnie ważne dla praktyki były zwłaszcza badania nad możliwością zastosowania krzyżowania przemienneho świń w warunkach chowu wielkostadnego z wykorzystaniem ras zagranicznych, co posłużyło do opracowania programu krzyżowania towarowego świń w Polsce. Wykazanie pozytywnych efektów zastosowania rasy hampshire w krzyżowaniu towarowym było argumentem ponownego importu zwierząt tej rasy do Polski i włączenie ich do krajowego programu hybrydyzacji. Przebadano również przydatność knurów rasy pbz linii 21 i 23 i oraz linii 990 do krzyżowania z rasami wbp i pbz w warunkach chowu wielkostadnego. Wyniki wskazały, że przy krzyżowaniu dwurasowym obukierunkowym wyższe wskaźniki użyteczności rozplodowej są osiągnięte przy kryciu loch rasy pbz knurami rasy wbp.

Pracownicy Zakładu zajmują się wieloma zagadnieniami związanymi z: rozwiązywaniem problemów w chowie wielkostadnym świń opartym na przemysłowej technologii produkcji; badaniem w kierunku poprawy użyteczności rozplodowej i odchovu prosiąt w fermach przemysłowych; wykorzystaniem ziół, środków farmakologicznych oraz węgla brunatnego w chowie trzody chlewnej; doskonaleniem cech tucznych i rzeźnych oraz mięsnych trzody chlewnej; metodami ograniczenia emisji amoniaku w produkcji zwierzęcej; rynkiem mięsa w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem wieprzowiny; czynnikami kształtującymi opłacalność produkcji trzody chlewnej; optymalizacją odchovu prosiąt; wykorzystaniem siary bydłowej w odchowie prosiąt i cieląt; pracą hodowlaną w kierunku poprawy cech tucznych i rzeźnych oraz rozplodowych; organizacją i funkcjonowaniem grup producentów trzody chlewnej, jako szansy obniżenia kosztów produkcji i zwiększenia efektywności gospodarowania; agroturystyką jako szansą poprawy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych; wykorzystaniem systemu liniowego w ocenie pokroju loch i knurów ras: pzb, duroc i pietrain.

Zakład Hodowli Trzody Chlewnej współpracuje z ośrodkami krajowymi i zagranicznymi, m.in. z: Polskim Związkiem Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej POLSUS Oddział we Wrocławiu i Opolu w zakresie doskonalenia trzody chlewnej i optymalizacji produkcji żywca wieprzowego; ośrodkami hodowli zarodowej i fermami zarodowymi świń w zakresie doskonalenia i uwalniania stad matecznych od genu stresowości; fermami wielkostadnymi i gospodarstwami specjalistycznymi na terenie makroregionu południowo-zachodniej Polski w zakresie optymalizacji produkcji żywca wieprzowego; Katedrą Genetyki Uniwersytetu Rolniczego i Leśnego im. Mendla w Brnie; Katedrą Szczegółowej Hodowli Zwierząt Uniwersytetu Południowoczeskiego w Czeskich Budziejowicach i Katedrą Genetyki i Biologii Hodowlanej Słowackiego Uniwersytetu Rolniczego w Nitrze.

Stanisław Jasek

ZAKŁAD HODOWLI DROBIU

Zakład Hodowli Drobiu został utworzony w 1953 r. w Katedrze Szczegółowej Hodowli Zwierząt Wyższej Szkoły Rolniczej we Wrocławiu; w dalszych latach przechodził różne przeobrażenia: w latach 1970-1982 wchodził w skład Instytutu Hodowli i Technologii Produkcji Zwierzęcej, następnie istniał jako samodzielna jednostka – Katedra Hodowli Drobiu i Drobnej Inwentarza, a nieco później – Katedra Hodowli Drobiu. Od roku 2001 Katedrę Hodowli Drobiu przekształcono ponownie w Zakład Hodowli Drobiu wchodzący w skład Instytutu Hodowli Zwierząt Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt UP we Wrocławiu.

Pierwszym organizatorem Zakładu i jego kierownikiem w latach 1953-1974 był doc. dr Ludwik Szopa, w latach 1975-2004 funkcję kierownika pełniła prof. dr hab. Bronisława Chełmońska, a od września 2004 – prof. dr hab. Ewa Łukaszewicz.

Ponieważ w przypadku ptaków mrożenie żeńskich komórek rozrodczych czy kilkukomórkowych zarodków, tak jak ma to miejsce w przypadku ssaków, nie jest możliwe, pracownicy Zakładu Hodowli Drobiu od wielu lat prowadzą badania nad wykorzystaniem inseminacji i kriokonserwacji nasienia do zwiększenia wskaźników reprodukcyjnych i tworzenia rezerwy genetycznej ptaków użytkowych i wolno żyjących metodą *ex situ in vitro* w postaci zamrożonego nasienia.

Wspomagany rozród różnych gatunków ptaków użytkowych, a także wolno żyjących jest głównym nurtem badawczym Zakładu. Przedmiotem zainteresowań są: kury, indyki, gęsi (Białe Kółdzkie®, gęgawe, chińskie, bernikie kanadyjskie), kaczki (typu pekin i piżmowe), strusie, przepiórki japońskie, bażanty, perlice, gołębie, strusie, a także głuszce i cietrzewie. Zakład posiada kompleksowo wyposażone laboratorium do mrożenia materiału biologicznego oraz oceny jakościowych i ilościowych cech nasienia. Pracownicy opublikowali prace na temat mrożenia nasienia gęsi domowych, gęsi gęgawych, bernikli kanadyjskich, kur, przepiórek i głuszczy. Dalsze prace dotyczące kriokonserwacji nasienia kaczek wywodzących się od dzikiej kaczki krzyżówki (*Anas platyrhynchos* L.) oraz bażantów łownych (*Phasianus colchicus* L.) są przygotowywane do druku.

Na podkreślenie zasługują wyniki ostatnich badań, prowadzonych we współpracy z Nadleśnictwem Wisła, nad czynną ochroną głuszców wpisanych do Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt, w kategorii gatunków skrajnie zagrożonych (kategoria CR). W wyniku dotychczas prowadzonych badań opanowano skuteczne metody pobierania nasienia, uzyskano wartościowe ejakulatory, określono warunki efektywnego przechowywania nasienia w stanie płynnym, a także opracowano prostą i skuteczną metodę mrożenia nasienia w ciekłym azocie. Dużym osiągnięciem, dającym nadzieję na nieograniczoną możliwość wymiany materiału genetycznego, jest uzyskanie zdrowych, prawidłowo rozwiniętych piskląt po inseminacji samic nasieniem rozmrożonym.

Liczne badania i publikacje pracowników Zakładu dotyczą pobierania nasienia od różnych gatunków ptaków, analizy zróżnicowania gatunkowego oraz czynników wpływających na jakościowe i ilościowe cechy świeżego nasienia ptaków, a także na jakość nasienia przechowywanego w stanie płynnym oraz poddawanego procesowi kriokonserwacji. Aktualnie pracownicy Zakładu realizują lub są współwykonawcami trzech projektów badawczych:

- ocena zastosowania inseminacji i kriokonserwacji nasienia w rozrodzie i ochronie głuszców (*Tetrao urogallus* L.) oraz weryfikacja efektów ich introdukcji w oparciu o utworzone bazy osobniczych profili genetycznych;

- tworzenie banku materiału genetycznego w postaci zamrożonego nasienia krajowych ras kaczek i gęsi;

- wpływ dodatku antyoksydantów podczas kriokonserwacji nasienia kogutów na właściwości plemników *in vitro* i *in vivo* oraz ekspresję genów związanych z apoptozą.

Prowadzenie badań podstawowych możliwe jest dzięki posiadanemu wiwarium dydaktyczno-doświadczalnemu, w którym utrzymywane są, zgodnie z dobrstanem i zachowaniem warunków środowiskowych niezbędnych do prawidłowej realizacji badań, ptaki różnych gatunków.

Ocena rzeczywistej zdolności rozrodczej ptaków na podstawie wskaźników płodności prowadzona jest w pracowni rozwoju embrionalnego, wyposażonej w aparaty lęgowe różnego typu. W pracowni tej opanowano technikę inkubacji jaj w skorupkach zastępczych.

Wychodząc naprzeciw zmieniającym się gustów i oczekiwań konsumentów, poszukujących bezpiecznych i atrakcyjnych produktów pochodzenia zwierzęcego, w Zakładzie Hodowli Drobiu prowadzone są również badania nad wykorzystaniem inseminacji w tworzeniu nowych, atrakcyjnych surowców i produktów drobiarskich, poprzez krzyżowanie gatunków ptaków użytkowych z ptakami wolno żyjącymi. Doskonałym produktem tego typu okazało się mięso pochodzące od mieszańców międzygatunkowych: gęsi domowej z gęsią gęgawą i berniklą kanadyjską.

Wprowadzie obecnie tematyka żywienia i oddziaływania różnych czynników środowiskowych na wskaźniki użyteczności ptaków nie cieszy się szczególnym zainteresowaniem pracowników Zakładu, jednak również i tego typu zagadnienia były i są podejmowane, a dotyczą wpływu różnych dodatków paszowych na cechy reprodukcyjne, wskaźniki użytkowe oraz jakość mięsa i jaj. Dotychczas badano wpływ dodatku selenu organicznego i witaminy E na wskaźniki reprodukcyjne, jakość mięsa i jaj gęsi oraz przepiórek, a także wykorzystanie suszonego wywaru kukurydzianego z przesączem (DDGS) w żywieniu kurcząt i kaczek rzeźnych o zróżnicowanym genotypie. W trakcie realizacji są badania nad wpływem dodatku do paszy siemienia lnianego i alg morskich na wskaźniki wylęgowości jaj oraz cechy morfologiczne i jakościowe jaj spożywczych przepiórek japońskich. Te ostatnie realizowane są w ramach projektu OVOCURA finansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Od 1962 r. przy Zakładzie działa nieprzerwanie Studenckie Koło Naukowe Hodowców Drobiu, a zrzeszeni w nim studenci otrzymują wiele nagród i wyróżnień za swoją działalność oraz przedstawiane na sejmikach wyniki prac naukowych.

Aktualnie w Zakładzie Hodowli Drobiu zatrudnionych jest dwóch pracowników naukowo-dydaktycznych: prof. dr hab. Ewa Łukaszewicz i dr Artur Kowalczyk; starszy wykładowca – dr Maria Chrzastowska, dwóch starszych specjalistów oraz pracownik techniczny.

Ewa Łukaszewicz